

Ա.Հ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ, Հ.Զ. ԾԱՏՐՅԱՆ

**ԿԱՇԵՆԻ ՊՂՆՁԱՄՈԼԻԲԴԵՆԱՅԻՆ ԲԱՑԱՀԱՆՔԻ ՏԱՐԵԿԱՆ
ԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ**

Բերված է Կաշենի պղնձամոլիբդենային բացահանքի տարեկան արտադրողականության հիմնավորումը՝ հիմք ընդունելով հանքավայրի լեռնատեխնիկական հնարավորությունները և տնտեսագիտական մոտեցումները: Արդյունքում՝ ապացուցված է, որ վերոհիշյալ բացահանքի տարեկան արտադրական հզորությունը կարելի է ընդունել մոտ 3 մլն տ/տարի:

Առանցքային բաղադրանք. հանքավայր, բացահանք, հանքակուտակ, օգտակար հանածո, պաշարներ:

Ներածություն: Կաշենի պղինձ-մոլիբդենային հանքավայրը մասնավոր ներդրողի՝ «Բեյզ Մեթըլս» ՓԲ ընկերության ֆինանսական միջոցներով Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության տարածքում հետախուզված առաջին մետաղական հանքավայրն է: Վերջինիս օգտակար հանածոյի պաշարների հենքի վրա ներկայումս գործում է նույն ընկերությանը պատկանող Կաշենի հանքահարստացուցիչ կոմբինատը:

Կաշենի հանքավայրը պղնձամոլիբդենային տիպի խոշոր շտոկվերկ է, որի կախված կողի անկման անկյունը կազմում է 35...55°: Այն ներկայանում է օքսիդացման, փոփոխման և երկրորդային օքսիդացման՝ սուլֆերգենային գոտիներով: Հանքավայրի ուսումնասիրված տարածքում հողաբուսական շերտը (բերվածքային շերտ) տարածվում է 524...531 մ հորիզոններում: Օքսիդացման գոտին տարածվում է 510...825 մ հորիզոններում, իսկ երկրորդային օքսիդացման գոտին (սուլֆերգենային գոտի)՝ 540...773 մ հորիզոններում:

Ընդհանուր առմամբ, Կաշենի պղինձ-մոլիբդենային հանքավայրում հանքաքարի հաշվարկված պաշարները կազմում են 55,7 մլն տ՝ պղնձի 0,49% և մոլիբդենի 0,006% միջին պարունակություններով [1]:

Հանքահարստացուցիչ կոմբինատը գործարկվել է 2015թ.-ի վերջին, որտեղ հանքաքարի արդյունահանումն իրականացվում է բաց լեռնային աշխատանքներով՝ տարեկան 1,75 մլն տ նախագծային հզորությամբ: Վերջինս պահանջում է համապատասխան հիմնավորում:

Խնդրի դրվածքը և մեթոդիկայի հիմնավորումը: Տարբերում են ձեռնարկության տարեկան արտադրողականության երկու մեծություններ.

- 1) ըստ լեռնային հնարավորությունների,
- 2) օպտիմալ (տնտեսապես առավել նպատակահարմար):

Համաձայն տեխնոլոգիական նախագծման նորմերի [2]՝ բացահանքի արտադրական հզորությունը՝ ըստ լեռնատեխնիկական պայմանների ($A_{տ}$, մլն տ/տարի), որոշվում է հետևյալ բանաձևով.

$$A_{տ} = h_{տ} S \gamma \eta_o (1 + r_o), \quad (1)$$

որտեղ $h_{տ}$ -ն հանքաքարի արդյունահանման միջին տարեկան իջեցումն է, մ/տարի, S-ը՝ բացահանքի վերջնական եզրագծերում ներփակված հանքակուտակի միջին հորիզոնական մակերեսը, մ², γ -ն՝ հանքաքարի ծավալային զանգվածը, $\gamma=2,3$ տ/մ³, η_o -ն՝ բացահանքից հանքաքարի կորզման գործակիցը, $\eta_o=0,98$, r_o -ն՝ հանքաքարի աղքատացման գործակիցը, $r_o=0,085$:

Բացահանքի օպտիմալ տարեկան արտադրողականությունը կարելի է որոշել նաև Թեյլորի մեթոդով [3], ըստ որի՝ նախ որոշվում է շահագործական պաշարների մշակման ժամկետը հետևյալ բանաձևով.

$$T = 6,5 \sqrt[4]{Q} \text{ տարի}, \quad (2)$$

որտեղ Q-ն հանքաքարի շահագործական պաշարներն են, մլն տ:

Այնուհետև որոշվում է բացահանքի տարեկան արտադրողականությունը հետևյալ արտահայտությամբ.

$$A_{տ} = Q/T: \quad (3)$$

Հետազոտության արդյունքները: Կաշենի պղինձ-մոլիբդենային հանքավայրի հանքաքարի $\gamma=2,3$ տ/մ³, $\eta_o=0,98$, $r_o=0,085$, իսկ արդյունահանման միջին տարեկան իջեցումը որոշվում է հետևյալ բանաձևով.

$$h_{տ} = h_p + \Delta h, \quad (4)$$

որտեղ h_p -ն հանքաքարի արդյունահանման բազային միջին տարեկան իջեցումն է (համաձայն տեխնոլոգիական նախագծման նորմերի [2]՝ ավտոմոբիլային տրանսպորտի, հատակագծում բացահանքի մակերեսի 0,761 կմ² և բացահանքի աշխատանքային կողի 20-30° թեքության դեպքում ընդունվում է $h_p=19$ մ/տարի), Δh -ը՝ ավտոմոբիլային և ավտոմոբիլ-երկաթգծային համակցված տրանսպորտի դեպքում ուղղիչ մեծությունը (համաձայն տեխնոլոգիական նախագծման նորմերի [2]՝ էքսկավատորի շերտի միջին տարողությունը 4-5 մ³ և հանքամարմնի միջին անկման անկյան 30-50° դեպքում ընդունվում է $\Delta h=0,4$ մ/տարի):

$$h_{տ} = 19 + 0,4 = 19,4 \text{ մ/տարի:}$$

Աղյուսակում հաշվարկված է բացահանքի վերջնական եզրագծերում ներփակված հանքակուտակի հորիզոնական մակերեսների գումարը:

Բացահանքի վերջնական եզրագծերում ներփակված հանքակուտակի հորիզոնական մակերեսների գումարի հաշվարկման արդյունքը

Հ/հ	Հանքաստիճանի բացարձակ բարձրության նիշը, մ	Հանքաքարերի կոնդիցիոն եզրագծերի միջին մակերեսը, մ ²
1	710	12936
2	700	25408
3	690	48000
4	680	91500
5	670	104364
6	660	106564
7	650	95596
8	640	97812
9	630	57976
10	620	45784
11	610	88212
12	600	102564
13	590	57616
14	580	27532
15	570	5184
ԸՆԴԱՄԵՆԸ		967048

Բացահանքի վերջնական եզրագծերում ներփակված հանքակուտակի միջին հորիզոնական մակերեսը կկազմի.

$$S = 967048 / 15 = 64470 \text{ մ}^2:$$

Տեղադրելով անհրաժեշտ մեծությունների թվային արժեքները (1) բանաձևի մեջ՝ կստանանք.

$$A_{\text{տ}} = 19,4 \times 64470 \times 2,3 \times 0,98 \times 1,085 = 3058743 \text{ տ/տարի}$$

կամ՝

$$A_{\text{տ}} = 3,06 \text{ մլն տ/տարի:}$$

Կաշենի պղինձ-մոլիբդենային հանքավայրի հանքաքարի շահագործական պաշարները գնահատվում են $Q=55,7$ մլն տ: Վերջինս տեղադրելով (2) բանաձևի մեջ՝ կստանանք.

$$T = 6,5 \sqrt[4]{55,7} = 6,5 \times 2,73 = 17,75 \text{ տարի:}$$

իսկ

$$A_{in} = 55,7/17,75 = 3,12 \text{ մլն տ/տարի:}$$

Եզրակացություն: Այսպիսով, հաշվարկների արդյունքները վկայում են այն մասին, որ Կաշենի պղնձամոլիբդենային հանքավայրի օգտակար հանածոյի պաշարների հենքի վրա գործող բացահանքի տարեկան արտադրողականությունը կարելի է մեծացնել մինչև 3 մլն տ/տարի:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. **Հովհաննիսյան Ա.Հ., Ծատրյան Հ.Զ.** Կաշենի պղնձ-մոլիբդենային հանքավայրի բնական պայմանները և մշակման առանձնահատկությունները // ՀԱՊՀ Լրաբեր. – 2016. – Մաս 2. Ընդերքօգտագործում. – էջ 662-666:
2. **Нормы технологического проектирования** горнорудных предприятий цветной металлургии с открытым способом разработки. – М.: Минцветмет СССР, 1986. –109 с.
3. **Агабальян Ю.А.** Общая теория оптимального освоения недр (твердые полезные ископаемые). – Saarbrucken, Германия: Palmarium Academic Publishing, 2015. –288 с.

Ա.Գ. ՕԳԱՆԵՏՅԱՆ, Ա.Յ. ԶԱՏՐՅԱՆ

ОБОСНОВАНИЕ ГОДОВОЙ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ КАШЕНСКОГО МЕДНО-МОЛИБДЕНОВОГО КАРЬЕРА

Представлено обоснование годовой производительности Кашенского медно-молибденового карьера на основании геологических-технических особенностей месторождения и экономических подходов. В результате доказано, что годовой объем производства вышеупомянутого карьера можно принять приблизительно 3 млн т/год.

Ключевые слова: месторождение, карьер, залежь, полезные ископаемые, ресурсы.

A.H. HOVHANNISYAN, H.Z. TSATRYAN

JUSTIFYING THE ANNUAL PRODUCTIVITY OF THE KASHEN COPPER-MOLYBDENUM OPEN PIT

The justification of the annual productivity of the Kashen copper-molybdenum open pit is presented based on the geological and technical features of the deposit and economic approaches. As a result, it was proved that the annual productivity of the above-mentioned open pit can be assumed about 3 million tons/year.

Keywords: deposit, open pit, ore body, mineral resources.